

№ 28 (477)
Ліпень 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Падзея: VI з'езд беларусаў свету –** стар. 2
- **Рэгіён: канфесіі Бярэзіншчыны ў XIX ст. –** стар. 4
- **Ушанаванне: яна ганарылася беларускацю –** стар. 5

1025-годдзе Хрышчэння Русі

На тым тыдні...

✓ **24 ліпеня** ў дворыку Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь адбыўся **«Дзень культуры народаў Вялікага Княства Літоўскага»**. У рамках мерапрыемства можна было пачуць лепшых музыкаў з чатырох краінаў, землі якіх калісьці складалі ВКЛ, – Беларусь, Літва, Польшча, Расія. Наведнікі пакаштавалі таксама ў Арт-кафэ музея традыцыйныя стравы, ахвотныя маглі павучыцца ў народных майстроў вырабці паясок і інш.

Такое мерапрыемства праводзіцца ў музеі ўпершыню – з мэтай супрацоўніцтва і трывалага ўсталявання міжкультурных сувязяў.

✓ **25 ліпеня** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстаўка **«Наперад у мінулае», прысвечаная 70-годдзю з дня нараджэння** вядомай беларускай мастацтвазнаўцы **Надзеі Высоцкай**. У экспа-

зіцы прадстаўлены шматлікія і значныя для нашай краіны навуковыя працы, аўтарэфераты дысертацыяў аўтара, зборнікі канферэнцыяў, артыкулы, паштоўкі, рэпрадукцыі, а таксама фотаматэрыялы з сямейнага архіва юбіляра. **Выстаўку можна наведаць да 12 жніўня.**

✓ **25 ліпеня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь **прэзентавалі выстаўку «У промнях веры хрысціянскай»**, прымеркаваную да 1025-годдзя хрышчэння Кіеўскай Русі. Тут прадстаўлены калекцыя нацельных крыжыкаў, унікальныя старыя абразы, прадметы царкоўнага начыння, богаслужбовыя кнігі, у тым ліку надрукаваныя ў Куцеінскім і Магілёўскім мужчынскіх манастырах, каштоўныя дакументы архіва Слуцкага Троіцкага манастыра і іншае.

✓ **25 ліпеня** ў Дзяржаўным літаратур-

на-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбыўся **паэтычна-музычны спектакль «...Я не люблю... Я люблю!...»** паводле творчасці Уладзіміра Высоцкага. Выканаўца Віктар Сінайскі прапанаваў сваё бачанне жыццёвага шляху знакамітага паэта, кампазітара, спевака, акцёра. Гэты спектакль шмат разоў з поспехам праходзіў на маскоўскіх сцэнах, а беларускія глядачы ўпершыню змаглі пабачыць яго ў Мінску.

✓ **26 ліпеня** ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Дом-музей І з'езда РСДРП» адкрылася **выстаўка «Усходні вектар: Вьетнам»**. Яна прысвечаная шматвяковым традыцыям, культуры, прыродзе гэтай краіны.

✓ **25 і 27 ліпеня** ў Мінску і вёсцы Плябань (Маладзечанскі раён) прайшлі прэзентацыі кнігі «На «панскіх» могілках Плябані». Выданне ўнікальнае тым, што акрамя вуснай гісторыі, апісання культуры архітэктуры, рэдкіх старых фотаздымкаў, яно ўтрымоўвае грунтоўнае даследаванне «панскіх» могілак Плябані праз прызму гісторыі, краязнаўства, мастацтвазнаўства, геалогіі і нават некрапалістыкі, якая толькі развіваецца ў нашай краіне. Кніга прысвечаная памяці Міхася Чарняўскага, Міхася Раманюка і Сержука Вітушкі – асобаў, якія ў свой час спрычыніліся да даследавання плябанскіх могілак і магілы паўстанцаў К. Каліноўскага, якая на іх знаходзіцца.

✓ **27 і 28 ліпеня** ў старажытным Мсціслаўі адбыўся традыцыйны ўжо

фэст сярэднявечнай культуры. У рамках фестывалю прыйшлі навуковая канферэнцыя; выступленні гуртоў «Літы талер», «Элементаль», «Яварына», «Берсерк», «Белфейн»,

«Фламея» і іншых; майстар-класы па сярэднявечных танцах, турніры лучнікаў, паядынкі на мячах, бугурты, шматлікія займальныя праграмы. Удзел у фэсце прымалі рыцарскія клубы Беларусі і інш. краінаў. Ахвочыя змаглі таксама аглядзець гістарычныя помнікі раёна, наведаць выстаўкі дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва і інш.

✓ **28 ліпеня** Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь у межах арт-праекта «Стары новы двор» сумесна з Тэатрам цыганскай песні «Шатрыца» (што значыць шацёр) ва ўнутраным дворыку музея прадставілі **праграму «За цыганскай званочкай»**, дзе можна было ачуць атмасферу цыганскага качэўя з іх цудоўнымі табарнымі песнямі і старадаўнімі загадкавымі скокамі.

- хто вивучае гісторыю свайго Краю
- хто дае пра захаванне
гісторыка-культурнай Спадчыны
каму неаб'якавая будучыня Беларусі

падпісныя індэкссы:
індывідуальны - 63320,
ведамасны - 633202

Супольнасці – 20 гадоў

23 і 24 ліпеня ў Мінску адбыўся VI з'езд беларусаў свету Міжнароднага грамадскага аб'яднання «Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» і прысвячаўся ён 20-годдзю стварэння гэтай уплывовай сярод беларусаў замежжа арганізацыі. Асноўная тэма абмеркавання дэлегатамі з'езда – «Беларуская нацыя ва ўмовах глабалізацыі: выклікі і магчымасці». Гэтай тэме і былі прысвечаныя даклады Алены Макоўскай (старшыня МГА; Беларусь), Наталлі Гардзіенка (Беларусь), Алесі Кіпель (ЗША), Алега Рудакова (Расія).

На з'ездзе прысутнічалі 254 дэлегаты (прадстаўнікі суполак беларусаў замежжа) ад 21-й краіны свету і значная колькасць гасцей з Беларусі.

Зала мінскага Міжнароднага адукацыйнага цэнтра імя

Ё. Раў была перапоўненая не толькі дэлегатамі і гасцямі, але і прадстаўнікамі дзяржаўных устаноў, сродкаў масавай інфармацыі Беларусі, што склала ўражанне зацікаўленасці дзяржавы ў правядзенні і выніках гэтага форуму.

А тое, што адбывалася ў зале, у кулуарах з'езда, сапраўды заслугоўвае ўсеагульнай увагі і паразумення. Сабраліся ж прадстаўнікі, лічыце, з усяго свету (з 4-х кантынентаў) – людзі розных поглядаў, партыяў і ўзростаў. Кожны імкнуўся выказаць і на пленарным, і на секцыйных пасяджэннях як сваё асабістае стаўленне да тэмы з'езда, так і калектыўную думку ад імя сваіх замежных суполак.

Агульная ж думка была выказаная ў прынятых з'ездам дакументах (між іншым, прынятых практычна аднадушна). А гэта:

Б. Святлоў

– Зварот да Нацыянальнага сходу, Урада, Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь пра ства-

рэнне заканадаўчай і нарматыўна-прававой асновы для ўзаемадзеяння з беларусамі замежжа;

– Праграма «Беларусы замежжа» (2013–2017 гг.);

– Рэзалюцыя «Беларуская мова – галоўны фактар захавання беларускай нацыі»;

– Рэзалюцыя «Пра захаванне гісторыка-культурнай спадчыны» і шэраг іншых дакументаў.

На з'ездзе прысутнічаў і выступіў з прамоваю, якая была цёпла ўспрынятая дэлегатамі, міністр культуры Рэспублікі Беларусь Барыс Святлоў.

Наш кар.
Фота
Наталлі КУПРЭВІЧ

З надзеяй на шчаслівую Беларусь

Пад такім дэвізам, на мой погляд, праходзіў чарговы з'езд беларусаў свету.

Нашых суайчыннікаў можна сустрэць на ўсіх кантынентах. Самая вялікая дыяспара ў ЗША і Канадзе. Амаль 300 тысячаў жывуць ва Украіне, 130 тысячаў у Ізраілі, амаль 100 тысячаў у Казахстане і г.д.

І не ўсе яны заклапочаныя штодзённымі турботамі. Шмат хто з іх жыве з думкамі пра Бацькаўшчыну, адзначаючы нацыянальныя святы, шануючы традыцыі і мову, стараючыся перадаць гэтае багацце дзецям, якія ўжо і не помняць радзімы продкаў.

Што ж яднае іх і непакоіць, што хвалюе? На гэтыя пытанні чуліся адказы беларусаў свету на з'ездзе. Ім, як і нам, хочацца, каб нашая Беларусь была шчасліваю краінай. Дзеля гэтага былі прынятыя з'ездам важныя дакументы, пра дзейнасць якіх, спадзяемся, мы пачнем праз чатыры гады на чарговым сходзе землякоў.

Ніна МАРЧУК

Адраджэнне музея «Беларусы свету»

Заклучным акордам VI з'езда беларусаў свету, паводле словаў Адама Мальдзіса, стала сустрэча творчай часткі яго ўдзельнікаў, якая адбылася 25 ліпеня ў Інстытуце культуры Беларусі. Спадкаемцы былога Інбелкульту гасцінна сустракалі дэлегатаў з Бельгіі, Літвы, Францыі, Украіны і Латвіі.

Цэнтральнай падзеяй мерапрыемства стала прэзентацыя сумеснай мастацкай выстаўкі «Беларусы свету», сабранай з экспанатаў фонду Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі і працаў аб'яднання мастакоў Балтыі «Маю гонар», прывезеных з Латвіі і падараных нашай краіне старшынём аб'яднання – мастаком і грамадскім дзеячам Вячкам Целешам. Музычнае аздабленне выстаўкі выканалі навучэнцы музычнага каледжа Уладзіслава Цімашэнка і Арцём Султалеў.

Адкрыццё экспазіцыі – знакавая падзея, першы крок у адраджэнні музея, створанага ў 1993 г. паводле рашэння I з'езда беларусаў свету пры Рэспубліканскім навукова-даследчым цэнтры імя Ф. Скарыны. Аднак экспанаты музейнай калекцыі, рупліва сабраныя беларусамі з розных куткоў свету і каталагізаваныя А. Мальдзісам, разышліся без перадачы актам маёмасці ў розныя месцы, калі цэнтр як самастойная адзінка быў ліквідаваны. Кніжны фонд Скарынаўскага цэнтра быў перададзены ў Нацыянальную бібліятэку, частка музейных экспанатаў апынулася ў педуніверсітэце, адкуль яны трапілі (каля 60% артэфектаў) у фонды Нацыянальнага гістарычнага музея. Некаторыя рэчы калекцыі зніклі, сярод іх чатыры самыя каштоўныя, у тым ліку карціна Яна Кузьміцкага, які жыве цяпер у Швецыі.

І вось сёлета, у 20-ю гадавіну стварэння, было вырашана зрабіць выстаў-

ку экспанатаў былога музея беларусаў свету і адраджэнне яго як асобную ўстанову ў будынку Інстытута культуры Беларусі, або ў якасці філіяла Нацыянальнага гістарычнага музея. Паводле словаў начальніка аддзела аховы гісторыка-культурнай спадчыны Алы Сташкевіч,

ская суполка – пастаянны ўдзельнік агульных выставак мастакоў нацыянальных меншасцяў, якія штогод ладзяцца Асацыяцыяй нацыянальных культурных таварыстваў Латвіі імя Іты Казакевіч. Мастакі прымалі ўдзел у агульных выстаўках у Эстоніі, Літве,

В. Целеш, А. Мальдзіс, А. Сташкевіч, А. Грамыка

палажэнне аб музеі будзе распрацаванае да канца года або ў пачатку наступнага.

Як паведаміў пад час адкрыцця выстаўкі Вячка Целеш, дзякуючы дапамозе амбасадара Беларусі ў Латвіі Аляксандра Герасіменкі ў Беларусь прывезлі 16 акварэльных, графічных і жывапісных карцінаў мастакоў беларускай дыяспары. Аб'яднанне «Маю гонар» заснаванае мастакамі з Латвіі, Эстоніі, Літвы, Санкт-Пецярбурга ў 1991 годзе. Цяпер у яго ўваходзяць тры суполкі: латвійская (7 мастакоў), літоўская (5), эстонская (2) і мастацка са Швецыі. Латвій-

Чэхіі. Персанальныя выстаўкі сяброў суполкі праходзілі ў Канадзе, ЗША, Расіі, Францыі, Беларусі і іншых краінах. Першая выстаўка аб'яднання ў Беларусі адбылася ў 1993 годзе. Характэрна, што працы латвійскіх беларусаў на радзіме экспанаваліся менавіта ў час першага з'езда ў мінскім Палацы мастацтваў на выстаўцы пад агульнаю назвай «Жыве Беларусь». Старшынёй аб'яднання з дня яго заснавання з'яўляецца Вячка Целеш. Ён нарадзіўся ў пасёлку Краснасельскі (цяпер Ваўкавыскі раён). Скончыў у Мінску мастацкае вучылішча і ў 1956-м з'ехаў у Латвію. Вы-

шэйшую мастацкую адукацыю атрымаў ужо ў Рызе, у Латвійскай акадэміі мастацтваў. На радзіме ўпершыню выстаўляўся ў 1992 годзе, калі жывапіс, графіку і экслібрис на яго персанальнай выстаўцы ўбачылі наведнікі Нацыянальнага мастацкага музея.

Як падкрэсліў А. Мальдзіс, які працуе ў аддзеле міжнароднай і сацыяльна-культурнай дзейнасці Інбелкульту і займаецца камунікацыямі з дыяспарамі, распачаты на з'ездзе «падарункавы працэс» працягваецца. Калекцыя будучага музея пад дахам Інбелкульту – пераемніка традыцыяў Скарынаўскага цэнтра – папаўняецца новымі экспанатамі з Францыі, Бельгіі, Украіны, Расіі, Польшчы і іншых краінаў. Дарэчы, сам Адам Восіпавіч падараваў музею пачэсны медаль, якім быў узнагароджаны пад час працы VI з'езда. Не засталіся без падарункаў і госці сустрэчы. Для сайта музея братоў Луцкевічаў, які будзе адноўлены ў Вільні, Адам Восіпавіч падараваў відэазапіс фільма «Паясы вялікага князя Вітаўта», знятага паводле яго сцэнарыя, і паабяцаў перадаць сваю бібліятэку літоўскай літаратуры з аўтографамі аўтараў, якая таксама ўваходзіла некалі ў калекцыю Скарынаўскага цэнтра.

А. Мальдзіс падрабязна раскажаў пра экспанаты размешчаныя ў памяшканні метадычнага цэнтра выстаўкі, сярод якіх эксклюзіўныя рэчы, кнігі, мастацкія творы, дакументы і фотаздымкі вядомых беларусаў далёкага замежжа: ЗША, Аўстраліі, Бельгіі, Германіі і іншых дыяспараў. Завяршылася сустрэча за вялікім круглым сталом з кубачкамі кавы і гарбаты ў сапраўды хатняй утульнай атмасферы зацікаўленых суразмоўцаў і аднадумцаў.

Што цікавага пачуў карэспандэнт «КГ» пад час гэтай гутаркі, нашыя чытачы даведаюцца з наступных нумароў.

Наталлі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

Трэці год запар перад праваслаўным святам Пятра, што адзначаецца 12 ліпеня, у вёсцы Шыпілавічы Любанскага раёна працавала Школа традыцыйнага народнага танца «Пятровіца». На Любаншчыне пятровіцай называлі пост, што пачынаўся ў праз тыдзень пасля Троіцы, а заканчваўся святам Пятра і Паўла.

Гэлета ў танцавальнай школе вучыліся аматары традыцыйнай культуры з Беларусі, Літвы і Расіі. Як частку палявой практыкі Школу наведалі студэнты спецыяльнасці «Этнафоназнаўства» БДУ культуры і мастацтваў.

Школа доўжылася цэлы тыдзень – паміж праваслаўнымі святамі Івана і Пятра. Удзельнікі вучыліся традыцыйным танцам Любаншчыны ад Сяргея Выскваркі – кіраўніка дзіцячага фальклорнага гурта «Верабейкі». Дарэчы, сёлета калектыву споўнілася 20 гадоў.

Удзельнікі Школы акрамя Шыпілавічаў наведалі вёскі Обчын, Закальное, Пласток, Жораўка і Рачэнь, дзе пазнаёмліліся з мясцовымі фальклорнымі гуртамі і міні-музеямі. У Пластку былі праведзеныя этнаграфічныя міні-экспедыцыі: групамі па 3–5 чалавек удзельнікі Школы наведалі пяць бабулек. Таццяна Вярыга, 1942 года нараджэння, паведаміла, што даўней забаранялася танцаваць у пост. Пра гэта яна чула ад бацькоў, але яе пакаленне гэтай забароны ўжо не прытрымлівалася.

12 ліпеня ў Шыпілавічах адсвяткавалі Петрака. Даўней у кожнай вёсцы быў гасцявы кірмаш на пэўнае свята народнага календара, калі жыхароў гэтай вёскі адведвала ўся радня. У Шыпілавічах быў кірмаш на Пятра і Паўла.

Выхаванцы Школы традыцыйнага народнага танца «Пятровіца» штогод удзельнічаюць у святкаванні Петрака, дэманструючы набытыя веды: выконваюць танцы і песні Любаншчыны. Дзяўчаты абракаюцца на крыжы (іх у Шыпілавічах некалькі), ахвяруючы стужкі, паяскі, вяночкі. У вёсцы кажуць, што абракацца можна

Абрадавыя святы Любаншчыны

было ў любы дзень, але менавіта абраканне на Пятра стварае ўдзельніцам Школы святочны настрой.

У наш час Петрака ў Шыпілавічах святкуюць наступным чынам: удзень баццюшка з Любані служыць малебен каля прыдарожнага крыжа (у Шыпілавічах няма царквы), потым адбываецца канцэрт каля сельскага дома культуры.

Бліжэй да вечара, калі дазваляе надвор'е, дзяўчаты, апранутыя ў народныя строі, разыходзяцца па вуліцах вёскі з пятроўскімі песнямі, каб запрасіць на свята тых вясцоўцаў, якія яшчэ дома.

Потым на лузе раскладаюць вогнішча, вакол яго дзяўчаты і жанчыны водзяць карагоды. Мужчыны ў карагодах не ўдзельнічаюць.

Вельмі эмацыйны момант у абрадзе, калі дзяўчаты, якім ужо пара замуж, становяцца адна за адной, а замужнія жанчыны, узяўшыся за рукі, абыходзяць іх «змейкай» з пятроўскай песняй. Абышоўшы дзяўчатаў, жанчыны застаюцца каля вогнішча, а дзяўчаты, у сваю чаргу, водзяць вакол іх карагод.

Замужнія жанчыны па чарзе сыплюць у агонь соль, прыгаворваючы пажаданні да добры ўраджай.

Потым пачынаецца кумленне: дзяўчаты абіраюць хлопцаў, з якімі хочуць гу-

маць досыць поўнае ўяўленне аб традыцыйнай культуры Любаншчыны.

Вёску Шыпілавічы варта наведваць яшчэ і з той прычыны, што яна з'яўляецца радзімай Паўла

радавых і пазаабрадавых песень аўтэнтчнымі фальклорнымі гуртамі «Журавушка» вёскі Ямінск, «Глыбокія крыніцы» вёскі Закальное, «Павалыкі» вёскі Обчын нададзены статус элемента нематэ-

Шпілеўскага (1823–1861), даследчыка этнаграфіі, фальклору і гісторыі Беларусі. Яго п'яру належаць нарысы і артыкулы «Падарожжа па Палессі і Беларускім краі», «Беларусь у характарыстычных апісаннях і фантастычных яе казках», «Беларускія народныя павер'і», «Апісанне пасольства Льва Сапегі ў Маскву ў 1600 годзе», «Народныя прыказкі, з тлумачэннем паходжання і значэння іх», «Да-

рыяльнай культурнай спадчыны Беларусі (у адпаведнасці з Канвенцыяй аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны, прынятай 17 кастрычніка 2003 года на 32-й канферэнцыі ЮНЕСКА).

Акрамя гэтых калектываў у раёне ёсць яшчэ тры аўтэнтчныя фальклорныя гурты: «Шчодрок» Рачэнскага сельскага Дома культуры (вёсак Рачэнь і Засмужжа), «Хаймеліха» вёскі Кузьмічы і «Кацярынка» вёскі Дарасіно.

У вёсках Обчын, Закальное, Жораўка, Нежын, Малыя Гарадзіцічы, Палічын і Пласток дзейнічаюць куткі-музеі, дзе можна аглядаць рэчы традыцыйнага сялянскага побыту.

У вёсцы Засмужжа Любанскага раёна нарадзіўся і працаваў Павел Марціновіч, мастак-самавучка, што вырабляў маляваныя дываны. Сёння калекцыя яго твораў захоўваецца ў Любанскім музеі народнай славы. Маляванкі П. Марціновіча дасюль упрыгожваюць інтэр'еры хатаў у вёсках Рачэнь, Обчын, Закальное, Шыпілавічы.

Штогод на Любаншчыне праходзіць свята «Русалле», у восьмую нядзелю пасля Вялікадня. Абрад завяршае Русальны тыдзень, што наступае пасля Троіцы. У 2013 годзе Русалку праводзілі 30 чэрвеня ў вёсках Сосны і Кузьмічы.

На свята з'ехалася 4 гурты. Кожны гурт выбраў сваю русалку – маладую дзяўчыну, якая ў адной кашулі і вянку абыходзіла разам з гуртом вёску. Усе чатыры гурты з пес-

нямі сыходзілі на паляне каля Соснаў, крыху павадзілі кожны свой карагод з Русалкай усярэдзіне. Потым чатыры карагоды злучыліся ў адзін, а ўсе чатыры Русалкі засталіся ў цэнтры. Пасля карагода Русалкі кідалі вяночкі ў натоўп, а хлопцы іх лавілі. Той, хто злавіў Русалчын вянок, заплятаў ёй касу і павязваў два фартушкі (спераду і ззаду), такім чынам упрыгожваючы сваю Русалку.

Пасля гэтага настаў час выбраць галоўную Русалку. Вядучая свята ўзяла гарлач, накрыты чупром – кавалкам тканіны. Русалкі па чарзе лілі ў гарлач ваду, кожная са свайго гарлачыка. Лічыцца, якая пералее вады праз край – тая і лепшая. Выбар, такім чынам, здзяйсняўся воляй лёсу, бо падгледзець, колькі ўжо наліта вады, немагчыма. Кажуць, на адным з мінулых святаў адна Русалка вельмі хацела стаць галоўнай і выліла адразу праз чупор ўсю сваю ваду. Але вады ёй не хапіла. За ёю другая Русалка лінула крыху, і вада пабегла праз край.

Цікава, што «чубром» Адам Багдановіч, этнограф, бацька знакамітага паэта Максіма Багдановіча, называе кавалак тканіны, што закрываў твар дзяўчыны пад час рытуальнага купальскага выбару хлопца «да пары». С. Выскварка, загадчык арганізацыйна-творчага аддзела Любанскага Дома культуры, выказаў думку, што слова «чуп(б)ор» можа азначаць «нешта, што хавае».

Пасля выбару галоўнай Русалкі вакол яе зноў водзяць карагоды, а потым з песняй праводзяць да вады, куды ўсе Русалкі кідаюць вяночкі. Па вяртанні на поле запальваюць два вогнішчы, адно з якіх лічыцца абрадным, а другое – гаспадарчым. У абраднае кідаюць вяночкі дзяўчаты, што не былі Русалкамі. Там жа людзі паляць «май» – зеляніну, што засталася пасля Троіцы, прыгаворваючы «Згары з маем хва-роба», каб быць здаровымі ўвесь год.

На гаспадарчым вогнішчы пякуць яечню. Усе сядваюць есці, разаслаўшы на зямлі поспілки. На гэтым абрадавая частка свята канчаецца, пачынаюцца гуляні, якія даўней працягваліся ўсю ноч.

Традыцыя святкавання Русалля ў Любанскім раёне была перарваная, апошняе святкаванне зафіксаванае ў 1952 годзе. Пасля аднаўлення спачатку хацелі, каб кожная вёска святкавала асобна, але вырашылі, што разам весялей. Так і атрымалася, што Русалле па Любаншчыне «вандруе», збіраючы па 4 гурты ў кожнай вёсцы.

З цікавых мерапрыемстваў, што праходзяць у самім горадзе Любань, варта згадаць з'езд калядных гуртоў, што прымяркоўваецца штогод да Старога Новага года і адбываецца ў бліжэйшыя да яго выхадныя.

Алена ЛЯШКЕВІЧ,
Сяргей ВЫСКВАРКА
Фота
Аляксея СТАЛЯРОВА

ляць цэлы вечар, і аддаюць ім свой вянок. Потым пары скачуць праз вогнішча, узяўшыся за рукі. За пацалунак хлопцы аддаюць назад дзяўчатам вяночкі са словамі: «Пакуміліся мы з табою, як рыбка з вадой, цяпер гуляць станем і да наступнага Пятра сварыцца не будзем». Ці можна проста назваць адно аднаго кумой і кумам.

Фінал мерапрыемства – дэгустацыя юшкі, бо, паводле легенды, Пятро быў рыбаком. Так, паўдзельнічаўшы ў працы Школы, можна атры-

словаванне пра ваўкалакаў», «Мазыршчына». На будынку Шыпілаўскага сельскага клуба змешчаная памятная дошка, прысвечаная П. Шпілеўскаму.

Знакамітага земляка ўшаноўваюць у Любані кожныя 5 гадоў, ладзячы ў гонар яго ўгодкаў мерапрыемства «Фольк-вандроўка». Бліжэйшыя вандроўкі адбудуцца ў 2013 і 2018 гадах.

Любанскі раён – прывабны накірунак для этнаграфічнага турызму. Мясцоваму стылю выканання традыцыйных аб-

Выданні краязнаўчай краіны

Чатыры карысныя кнігі

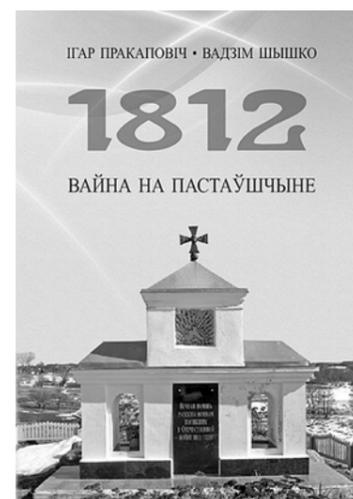
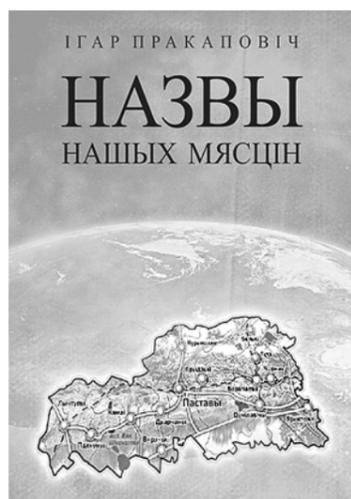
Гэлета ў красавіку выйшлі дзве невялікія краязнаўчыя кніжкі, падрыхтаваныя пастаўскай раённай арганізацыяй Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны. Аўтар кнігі «Назвы нашых вёсак» – краязнаўца і пісьменнік, настаўнік пастаўскай гімназіі Ігар Пракаповіч. Выданне ўяўляе сабой айканімічны слоўнік: у алфавітным парадку падаюцца варыянты сэнсавага значэння і паходжання 480-і назваў населе-

ных пунктаў Пастаўскага раёна. Гэта першае выданне па тапаніміі гарадскіх паселішчаў і вёсак паўночна-заходняга рэгіёну Беларусі. Часткова некаторыя матэрыялы па назвах вёсак друкаваліся ў «Краязнаўчай газеце».

Аўтарам кнігі «Вёсачкі над Заражанкай» з'яўляецца настаўнік гісторыі Гуцкай школы Мікалай Арэх. У ёй сабраныя матэрыялы пра гісторыю і побыт жыхароў невялікіх паселішчаў Манеўшчына,

Харкі, Васілеўшчына і Кейзікі, якія выцягліся ланцужком уздоўж ракі Галбяціцы, ці, як яе называюць месцічы, Заражанкі. Гэтыя вёсачкі перажываюць далёка не лепшыя свае часы, некаторыя знаходзяцца на мяжы знікнення, таму вельмі важна, што аўтару ўдалося запісаць успаміны старажылаў гэтых мясцінаў і тым самым захаваць для нашчадкаў тое, што магло быць страчана назаўсёды.

Азусім нядаўна ў выдавецтве «Кнігазбор» выдзеныя яшчэ дзве кнігі пастаўскіх краязнаўцаў: «Назвы нашых мясцін» і «1812. Вайна на Пастаўшчыне». Аўтарам першай з іх з'яўляецца ўжо згаданы І. Пракаповіч. Кніга ўяўляе сабой значна пашыранае і дапоўненае выданне «Назваў нашых вёсак» і складаецца з чатырох раздзелаў, у якіх прапануюцца варыянты паходжання і сэнсу назваў рэк, азёраў і населеных пунктаў Пастаўскага раёна (каля 700 назваў), а таксама назваў вуліцаў г. Паставы. Падаецца іх класіфікацыя, размеркаванне па групам і тэрыторыі, прапануюцца гідранімічны, айканімічны, урбанімічны слоўнікі. Цікавым

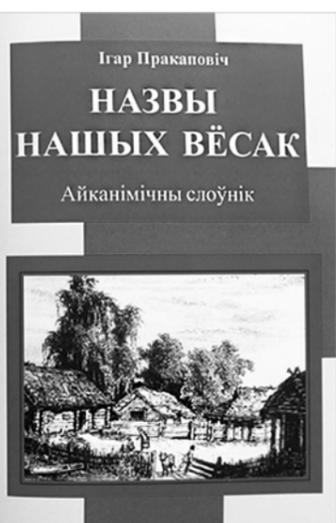
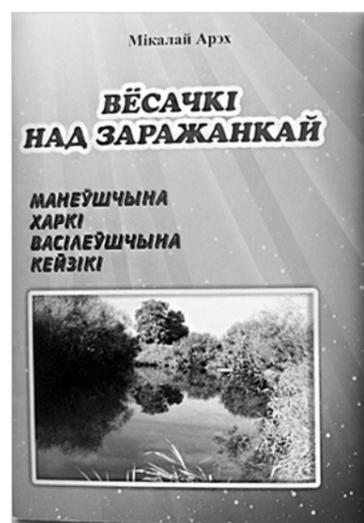
падаецца раздзел «Фальклорнае тлумачэнне назваў».

«1812. Вайна на Пастаўшчыне» напісаная І. Пракаповічам у сааўтарстве з супрацоўнікам Пастаўскага краязнаўчага музея Вадзімам Шышко. У ёй разглядаюцца падзеі, звязаныя з вайной Напалеона супраць Расіі, якія адбываліся на тэрыторыі сучаснага Пастаўскага раёна і ў яго ваколіцах. У кнізе падаюцца матэрыялы пра размяшчэнне ў гэтых мясцінах напярэдадні вайны рускіх войскаў (паводле ўспамінаў Паўла Пушчына), пра рух рускіх і французскіх вайсковых аддзелаў, пра стаўленне розных слаёў насельніцтва да падзеяў таго часу. Асаблівую цікавасць выклікае схема размяшчэння аб'ектаў (фран-

цузскіх магілаў, курганоў, месцаў баёў), якія прама або ўскосна звязаныя з вайной 1812 года, а таксама верагоднасць надання Напалеонам назвы Парыж адной з вёсак раёна. Вокладку кнігі ўпрыгожвае помнік вайне 1812 года, які знаходзіцца на Пастаўшчыне ў вёсцы Асінагарадок.

Думаецца, новыя кнігі будуць карысныя ўсім, хто неабыхавы да мінуўшчыны роднага краю. На жаль, наклад выданняў невялікі, і набыць іх можна толькі ў мінскіх кнігарнях «Акадэмік» і «Кніжны салон», а таксама ў кніжным адзеле «Культывараў» і магазіне «Шкаляр» у Паставах.

Наталля ПРАКАПОВІЧ

І лунала не гадзіну, не дзве, як гэта бывае ў час запланаваных канцэртаў, а амаль да світання, бо сабраліся разам у былым маёнтку славутай мецэнаткі Магдалены Радзівіл адданыя справе духоўнасці людзі. І сабраліся не проста так, а каб адзначыць чарговыя ўгодкі прыходу ў наш супярэчлівы свет цудоўнай гарманічнай асобы, якая сваёю шчодрой дабрываю, сваёю мудраю жыццёваю пазіцыяй заваявала павагу і захапленне не толькі прагрэсіўных людзей свайго часу, але і многіх нашых сучаснікаў. Сярод прысутных былі людзі розных узростаў, розных прафесіяў: рабочыя і служачыя, прадпрыемальнікі, мастакі, спевакі, музыкі, пісьменнікі... Адным словам, няўрымслівыя творчыя натуры, якія высока цэняць такія духоўныя каштоўнасці, як ініцыятыўнасць, адказнасць, бескарыслівасць. Арганізавалася мерапрыемства самімі ўдзельнікамі па клічу сэрца і па няпісаных законах продкаў, якія самі клапаціліся пра сваю душу: збіраліся на вячоркі, дзе спявалі і танцавалі, перадавалі вопыт нашчадкаў. І ўладары падтрымлівалі і развівалі гэтую актыўнасць сваіх падапечных. Менавіта так і было пры Магдалене ў яе спадчынным маёнтку Кухцічы, цяперашнім пасёлку Першамайск. І за савецкім часам насельнікі гэтай мясцовасці часта самаарганізаваліся і бавілі час, спяваючы і танцуючы, прывабліваючы сваім стылем узаемаадносінаў моладзь.

Выступоўцы (мастак Алесь Філіповіч, музыкант Леанід Урбановіч, прадпрыемальніца Наталля Хадановіч, сталічны бізнесмен Сяргей Макараў і іншыя) у адзін голас сцвярджалі, што асоба Магдалены Радзівіл унікальная ў гісторыі Беларусі, а, магчыма, і ў свеце, бо мала хто здольны на тое, каб аддаваць уласныя сродкі на развіццё культуры народа.

Хораша гучалі песні на розных мовах, але найбольш кранальна – беларуская «Купалінка» ў акапальным выкананні імправізаванага трыа сталічных спявачак Святланы Алмазавай, Вікторыі Расолька і нашага ўздзенскага рупліўца Л. Урбановіча.

Актыўны ўдзел у правядзенні мерапрыемства прымалі як мясцовыя жыхары (намеснік начальніка Уздзенскай

генеруе і канцэнтруе сваю магнетычную сілу і прыцягвае шчырых таленавітых людзей, якія інтуітыўна адчуваюць яе таямнічае гаспадарства ўздзенскага рупліўца Л. Урбановіча.

Невыпадкова ж В. Расолька, якая нічога і не падазравала пра незвычайнасць гэтага месца, праспяваўшы не-

сама ўпершыню выступала тут, выказала ўпэненасць, што знойдуцца таленавітыя, духоўна багатыя прадпрыемальнікі, якія захочуць укладзіць свой капітал у адраджэнне гэтага цудоўнага месца і вяртанне яму статуса аднаго з цэнтраў культуры Беларусі, як гэта было пры Магдалене. У гэтым упэўненая і мясцовая прадпрыемальніца Н. Хадановіч, якая абараніла дыпломны праект на тэму «Кластарная стратэгія развіцця аграэкараўрызму на тэрыторыі Уздзенскага раёна». Цяпер разам з мужам плануе стварыць сваю аграэкараўрызму.

Радуе, што моладзь не баіцца новай для Беларусі справы. Ужо ёсць шмат прадпрыемальнікаў у гэтай нялёгкай дзейнасці і на Уздзеншчыне. Адзін з іх, Аляксандр Дзесюкевіч, прысутнічаў на вечарыне і, скарыстаўшы момант, запрасіў да сябе на вядомую і папулярную ўжо сядзібу «Лясны кардон», дзе створаныя камфортныя ўмовы для адпачынку, сталічных артыстаў. У яго выступалі ўжо вядомыя ў Беларусі і за яе межамі гурты, асобныя спевакі і музыкі, у прыватнасці, згаданы ўжо саксафаніст С. Чарніковіч.

Але сёння гаворка не пра гэта, а пра тое, як вярнуць былую славу куточку беларускасці – сядзібе Кухцічы. Падмурак, як кажуць, закладзены: праект «Выток Нёмана – выток духоўнасці» пачаў працаваць напоўніцу. Як шматлікія раўчкі і рэчанькі бягуць да магутнага Нёмана, каб сілкаваць яго жыватворную сілу, так і таленавітыя творчыя людзі ўліваюцца ў наш праект, каб спрыяць росквіту любай старонкі. Чакаем новых ініцыятываў, новых творчых знаходак.

Але сёння гаворка не пра гэта, а пра тое, як вярнуць былую славу куточку беларускасці – сядзібе Кухцічы. Падмурак, як кажуць, закладзены: праект «Выток Нёмана – выток духоўнасці» пачаў працаваць напоўніцу. Як шматлікія раўчкі і рэчанькі бягуць да магутнага Нёмана, каб сілкаваць яго жыватворную сілу, так і таленавітыя творчыя людзі ўліваюцца ў наш праект, каб спрыяць росквіту любай старонкі. Чакаем новых ініцыятываў, новых творчых знаходак.

Але сёння гаворка не пра гэта, а пра тое, як вярнуць былую славу куточку беларускасці – сядзібе Кухцічы. Падмурак, як кажуць, закладзены: праект «Выток Нёмана – выток духоўнасці» пачаў працаваць напоўніцу. Як шматлікія раўчкі і рэчанькі бягуць да магутнага Нёмана, каб сілкаваць яго жыватворную сілу, так і таленавітыя творчыя людзі ўліваюцца ў наш праект, каб спрыяць росквіту любай старонкі. Чакаем новых ініцыятываў, новых творчых знаходак.

Але сёння гаворка не пра гэта, а пра тое, як вярнуць былую славу куточку беларускасці – сядзібе Кухцічы. Падмурак, як кажуць, закладзены: праект «Выток Нёмана – выток духоўнасці» пачаў працаваць напоўніцу. Як шматлікія раўчкі і рэчанькі бягуць да магутнага Нёмана, каб сілкаваць яго жыватворную сілу, так і таленавітыя творчыя людзі ўліваюцца ў наш праект, каб спрыяць росквіту любай старонкі. Чакаем новых ініцыятываў, новых творчых знаходак.

Але сёння гаворка не пра гэта, а пра тое, як вярнуць былую славу куточку беларускасці – сядзібе Кухцічы. Падмурак, як кажуць, закладзены: праект «Выток Нёмана – выток духоўнасці» пачаў працаваць напоўніцу. Як шматлікія раўчкі і рэчанькі бягуць да магутнага Нёмана, каб сілкаваць яго жыватворную сілу, так і таленавітыя творчыя людзі ўліваюцца ў наш праект, каб спрыяць росквіту любай старонкі. Чакаем новых ініцыятываў, новых творчых знаходак.

Але сёння гаворка не пра гэта, а пра тое, як вярнуць былую славу куточку беларускасці – сядзібе Кухцічы. Падмурак, як кажуць, закладзены: праект «Выток Нёмана – выток духоўнасці» пачаў працаваць напоўніцу. Як шматлікія раўчкі і рэчанькі бягуць да магутнага Нёмана, каб сілкаваць яго жыватворную сілу, так і таленавітыя творчыя людзі ўліваюцца ў наш праект, каб спрыяць росквіту любай старонкі. Чакаем новых ініцыятываў, новых творчых знаходак.

І лунала музыка над прошчай

ЖКГ па ідэалогіі Таісія Рабцэвіч, мастак Уладзімір Курдзюкоў), так і сталічныя госці: прадпрыемальнікі Віктар Сакалоўскі, С. Макараў і іншыя.

Ініцыятарам, каардынатарам мерапрыемства і, вядома ж, «цвіком» праграмы стаў вядомы таленавіты музыкант-саксафаніст Сяргей Чарніковіч. Як жартавалі некаторыя з прысутных – Магдалена яму спаць у шалку не дае, бо жыве ён з дзяцінства якраз на тым самым месцы, дзе размяшчалася цэнтральная частка шыкоўнага колісь палатца, гаспадыня якога і была славуцкая княгіня.

А мне падалося, што гэта прошча

калькі песень, у захапленні выдыхнула: як жа тут лёгка спяваецца, як хораша на душы, хочацца абняць цэлы свет.

Заўважылі і іншыя прысутныя гэтую акалічнасць. Л. Урбановіч звярнуў увагу на незвычайную акустыку імправізаванай сцэны, у якасці якой выкарыстоўваўся ганак з шыкоўнымі калонамі і прыступкамі, па якіх ступала сама Магдалена. А мясцовыя жыхары чулі выразна музыку і разбіралі нават словы песень, знаходзячыся ў сваіх кватэрах дастаткова далёка ад месца, дзе вірвала святая.

Вядомая беларуская оперная спявачка Сандра (С. Алмазава), якая так-

Зоя КАЛКОЎСКАЯ,
старшы навуковы
супрацоўнік
Уздзенскага гісторыка-
краязнаўчага музея
Фота аўтара

СІЛКІН КАМЕНЬ

Каменныя крыжы вядомыя па ўсёй Еўропе.

Іх ставілі пры ўзвядзенні храмаў, на месцах вялікіх бітваў, на дарогах і могілках. Калі верыць легендам, то ставілі іх, каб абараніцца ад татараў, французай, шведаў, разбою, а яшчэ і ад розных эпідэміяў. Крыжы падзяляюцца на чатыры групы: крыжы на могілках, крыжы, якія паказваюць месца схаваных скарбаў, што вылучаюць і межавыя крыжы. У нашай краіне зафіксавана больш за 100 каменных крыжоў. Прычым, Клімавіцкі раён не ўваходзіць у пералік. Напэўна, пра нас проста не ведаюць.

У нашым раёне каменныя крыжы ўсё ж такі сустракаюцца. Адзін з іх зна-

ходзіцца на тэрыторыі могілак в. Рудня.

З тутэйшай жыхаркаю Тацянай Ільінічнай Харытонавай мы едзем паглядзець на мясцовую рэліквію. Могілка знаходзіцца адразу ж за вёскай. Сапраўды, на краі могілак, за загародкаю, паказалася з зямлі верхавіна каменная крыжа. З часам ён нахіліўся ў той бок, дзе пахаваны яго стваральнік Васіль Гаварытаў. Такое ўражанне, што жадае скочыць да гаспадара бліжэй. З гэтага боку бачныя сляды працэрчаных жалабкоў, якія нагадваюць крыжык. Камусьці крыж можа нагадаць формы кветкі лілеі праз яго закругленыя краі. Магчыма, гэта задума аўтара, а можа гэта

Т. Харытонава
каля каменнага крыжа

час пакінуў свой след. Ці з'яўляўся гэты крыж надмагіллем, дакладна невядома.

Легенду пра камень распавёў мясцовы старажыл Ілля Фёдаравіч Харытонаў, якую пачуў ад свайго дзеда.

— У XIX стагоддзі ў Рудні жыў фанатычны вернік Васіль Гаварытаў. У народзе яго клікалі Сілкін. Ён доўга працаваў над каменным валуном. Усё выводзіў форму крыжа, і гэта яму ўдалося. Свой велічны твор ён усталяваў на мясцовых могілках. Цікава тое, што сам ён пахаваны тут жа, недалёка ад каменнага крыжа, — распавёў Ілля Фёдаравіч.

Ішоў час. Штогод каля каменя ў адно з асабліва шануемых

праваслаўных святаў — Радаўніцу — сталі збірацца мясцовыя жыхары. Чыталі малітву «Ойча наш», а пасля цырымоніі кожны памінаў сваіх продкаў.

«Доўгі час, — кажа староста вёскі Зоя Пруднікава, — веў цырымонію Аляксандр Бусаў. Ён запрашаў аднавяскоўцаў падысці да мясцовай рэліквіі словамі: «пойдзем памолімся Богу»».

Некаторыя сцвярджаюць, што гэты камень з кожным годам расце. Але мясцовыя жыхары ўпэўнены: гэтага не можа быць. Каб пераканацца, камень у 1980-х гадах пафарбавалі ў сіні колер, але зменаў у росце пакуль не заўважылі.

Дар'я ЗВЕРС,
старшы навуковы
супрацоўнік Клімавіцкага
краязнаўчага музея
Фота
аўтара

Прамысловае адыходніцтва на водным транспарце

(другая палова XIX — пачатак XX стст.)

Развіццё воднага транспарту на Беларусі, асабліва ў XIX — пачатку XX стст., выклікала з'яўленне шматлікіх адыходных промыслаў, звязаных з гэтай галіною эканомікі. Да іх можна аднесці суднабудаўніцтва, бурлацтва, апрацоўку прыстанскіх грузаў, лоцманскую працу, лесасплаў і лесанарыхтоўчыя работы. Гэтыя промыслы былі адным з фактараў пралетарызацыі пераважнай часткі сялянства, якое ў іх актыўна ўдзельнічала, але ж у той жа час не з'яўляліся прычынай разбурэння традыцыйнага ўкладу жыцця, бо самі сфармавалі значную субкультуру са сваімі асаблівасцямі і традыцыямі.

Найбольш прывілеяванай праслойкай сярод транспартных работнікаў з'яўляліся лоцманы (кормчыя, корныя, коршчыкі, ратманы, стырнікі). Былі імі людзі, якія дасканалы ведалі фарватар ракі, плынь, узровень падзення вады, месцазнаходжанне камянёў і мялізнаў. Найбольш вядомыя лоцманы — з Заходняй Дзвіны, Полацка, Віцебска, Бачыкава, Бешанковічаў і Чашнікаў. Усіх іх налічвалася каля 400 чалавек. У іншых рэгіёнах Беларусі стырнікі складалі не меншую колькасць. Так, у Гродзенскай губерні да гэтай спецыяльнасці належала да 8 % ад усіх суднаработчых. Паводле сацыяльнай прыналежнасці гэта ў асноўным былі мяшчане, радзей сяляне, і промысел быў амаль адзінай крыніцай іх існавання. Так, у сярэднім лоцманы на ўсіх рачных басейнах атрымлівалі да 30 рублёў за месяц.

Праца лоцмана ў асноўным перадавалася з пакалення ў пакаленне, а пачынаць яе на водным транспарце можна было толькі з простага суднаработчага, ці, як іх называлі, «сходачных», і потым пры ўмове добрых паводзінаў і навыкаў, цвярозасці можна было спадзявацца на месца стырнавага на судне, бо стырны не толькі кіраваў рухам, але ж і цалкам адказваў за судна і груз. Яны ж былі і кіраўнікамі ўсёй карабельнай каманды. Так, сходачныя называлі іх не інакш як «бацька», а лоцманы іх — «дзецкі сваімі». У дарозе яны нават кіравалі супольнымі малітвамі, асабліва перад праходам небяспечных парогаў і маставых пралётаў.

Спробы аб'яднаць лоцманаў у цэхі, як на Мсцы ў Баравічах ці ў Камянцы на Дняпры, у Беларусі не далі выніку, і гэтая прафесія заставалася вольнай нягледзячы на вялікія прывілеі лоцманскіх цэхаў у Украіне і ў Цэнтральнай Расіі.

Самай шматлікай катэгорыяй адыходнікаў на транспарце былі суднаработчыя, якія падзяляліся на карэнных і сходачных. Карэнныя рыхтавалі судна да навігацыі, сачылі за пагрузкай; сходачныя наймаліся толькі для сплаву ці ўзводу судна. Адпаведна, карэнныя ў рэйсе выконвалі больш адказную працу — стаялі пры стырне, сачылі за лінавай цягай, сходачныя ж былі пры вёслах, цягнулі судна лінам пры дапамозе коней, валоў і інш. Пры зарослых па беразе кустоў і лесам сцежках дадаткова да «лямачных» наймаліся «леснікі» — для расчысткі бурлакам іншага шляху.

Аплата працы суднаработчых залежала ад рачнога басейна і тыпу судна. Так, на Дзвіне, дзе ў асноўным былі сплаўныя судны, суднаработчы за сплаў атрымлівалі 5–7 рублёў, больш чым у два разы атрымлівалі карэнны. На хадавых суднах аплата складала ў сярэднім да 12 рублёў за рэйс.

У Дняпроўскім басейне сходачным на нізавых барках плацілі да 40 рублёў за сплаў да Херсона, а на хадавых суднах аплата была штотыднёвай у памеры ад 1,2 да 3-х рублёў. Такая ж сістэма аплаты была і на Нёмане, асабліва ніжэй Шчыры.

Суднаработчыя і лоцманы басейна Заходняй Дзвіны пасля сплаву ў Рыгу атрымлівалі разлік, аб'ядноўваліся ў арцелі і вярталіся дадому пешшу ўздоўж ракі, на што трацілася да двух і больш тыдняў. Найбольш дбайныя паспявалі схадзіць з грузамі ў Рыгу 2–3 разы за навігацыю. У лепшай сітуацыі знаходзіліся суднаработчыя Дняпроўскага басейна, дзе суднаходства дзякуючы транзіту збожжа і сала з Украіны ў Еўропу было раўнамерным у два бакі. Пасля сплаву судна можна было адразу нанацца на яго ўзвод і наадварот. Калі

рэйс планаваўся толькі ў адзін бок, рабочыя атрымлівалі ад суднаўладальніка лодку («галерку») для вяртання дахаты. Пры недахопе рабочых іх выпісвалі ў патрэбныя пункты па тэлеграфу.

Што датычыцца Дняпроўскага магістральнага шляху, то найбольш папулярнымі суднаработчымі былі жыхары Веткі і яе ваколіцаў і палешукі, якія славіліся цвярозасцю, памяркоўнасцю і добрай працаздольнасцю. Іншая сітуацыя была ў Падзвінні, дзе сезонная праца, звязаная з нестабільнасцю, вельмі малымі расцэнкамі, вандроўным ладам жыцця прыводзіла да поўнай паўперызацыі транспартных адыходнікаў з усімі адмоўнымі наступствамі — бадзяжніцтвам, п'янствам, распуштай.

Найбольш блізкімі да суднаработчых былі пльагоны. Занятка гэты таксама з'яўляўся сезонным, бытаваў практычна па ўсіх раёнах Беларусі, асабліва там, дзе былі вялікія лясныя масівы. Пльагоны часта пачыналі працу яшчэ зімой на лесанарыхтоўках і вывазе лесу да рэк. Там пасля крыгаходу ішла вязка пльагоў і іх далейшы сплаў. Пльагоны, якія сплаўлялі «лавы» — невялікія пльагоны на 5–10 бярвёнаў на малых сплаўных рэках, зваліся «флісакамі». Пры перавязцы лаваў у вялікія пльагоны («планіцы») на магістральных шляхах іх далейшым сплавам займаліся пльагоны — «асначы».

На лесараспрацоўках адыходнікі працавалі ў якасці лесарубаў, тралёўшчыкаў, возчыкаў, наладчыкаў саннага шляху. Найбольш кваліфікаванымі работнікамі былі абысочнікі і аблазчыкі, якія выбіралі дрэвы для рубкі на высокакачэсныя гатункі таварнага лесу, апуцоўшчыкі мачтаў і шпіраў, якія праца-

Сярэдзіна і другая палова XIX ст. былі найбольш спрыяльнымі для развіцця транспартнага адыходніцтва. Менавіта ў гэты час грузаперавозкі па ўнутраных водных шляхах дасягнулі свайго максімуму. Так, напрыклад, у 1865 г. колькасць суднаработчых і пльагонаў дасягала амаль 170 тысячай у Беларусі, і гэта без уліку лесанарыхтоўкаў, суднабудаўніцтва і прыстанскіх работ. Далей гэтая лічба паступова змяншаецца, на што паўплывала развіццё паравой цягі на рэках, перамяшчэнне асноўнага грузапатоку на чыгункі і змяншэнне попыту за мяжой на неаброблены будаўнічы лес. У пачатку XX ст. сходачныя рабочыя абслугоўвалі ў асноўным невялікія судны — лайбы і лодкі, а шмат спецыяльнасцяў пачалі пераходзіць з сферы адыходніцтва ў разрад пастаянных транспартных прафесіяў.

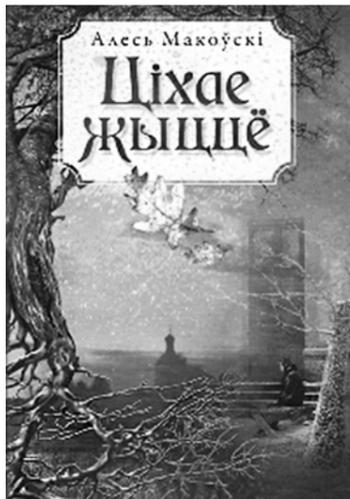
Антон АСТАПОВІЧ

Прыёмнае сэрцу слова

Імя беларускага пісьменніка Алеся Макоўскага добра вядомае як у асяроддзі літаратараў, так і ў аўдыторыі шматлікіх чытачоў. Яно і не дзіўна, бо ў літаратуры пісьменнік дайно. У 1980-х гадах пабачылі свет яго кнігі нарысаў «Сябры-таварышы», «Майстры добрага настрою», зборнікі сатыры і гумару «Крышталёвая душа», «Кубік Рубіка». Ён таксама адзін з аўтараў калектыўнага зборніка прозы «Ранішняя дарога», а ў 2010 годзе стаў лаўрэатам літаратурнага конкурсу газеты «Звязда».

Нарадзіўся будучы пісьменнік у сакавіку 1943 года ў вёсцы Павуссе Дзяржынскага раёна. У

канфліктнага, працавітага, упартага. На думку аўтара, верабей нароўні з буслам мог бы стаць сімвалам Беларусі. Вясёлы настрой застаецца і ад апавядання «Дачны мара-

думку, выкінуць з каўчэга злых ворагаў – крата і каларадскага жука. Апавяданне «Упякаў рой» аўтар прысвяціў памяці Міхася Стральцова, а апавяданне «Дзевяты вал або Прызнанне ў любові» – памяці Максіма Багдановіча.

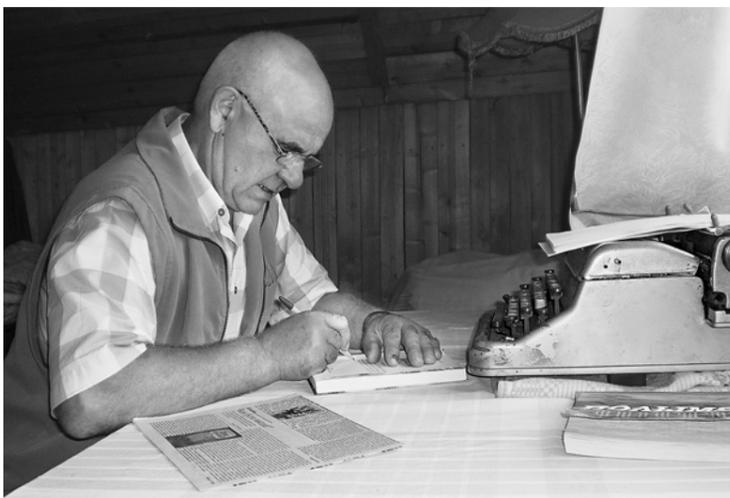
Галоўнымі ж героямі большасці апавяданняў А. Макоўскага, які нарадзіўся і вырас у вёсцы, застаюцца сяляне з іх радасцю і смуткам, жыццём якіх не надта і ціхае: «Дзяды і ўнукі», «Васілёк», «Гора горкае» і іншыя. Дадам, што кніга выйшла ў цвёрдай вокладцы, тыражом у 1 500 асобнікаў, што на сённяшні дзень не так і мала.

Добра ведае А. Макоўскі жыццё, і сваё веданне таленавіта ўвасабляе ў творах. Нездарма адзін з калегаў па літаратурным цэху назваў яго беларускім Шукшыным. Гэта высокая ацэнка і яго творчасці, і яго самога як асобы.

Нядаўна я наведаў Алеся Пятровіча на лецішчы, у яго роднай вёсцы Павуссе. Трэба адзначыць, што ён не толькі майстар пісаць цікавыя творы, але і добры будаўнік: свой двухпавярховы летні домік ён узвёў сваімі рукамі. Радуюць вока акуратна апрацаваныя градкі і кветнікі, якія любоўна даглядае яго спадарожніца жыцця Валянціна Васільеўна. Пад час сустрэчы А. Макоўскі раскажаў, што працуе над раманам «Развітальнае рэха», урыўкі з якога пачынае друкаваць часопіс «Польмя».

70 гадоў для пісьменніка А. Макоўскага – гэта залатая восень, і трэба чакаць, што ён адорыць чытачоў новымі творамі.

Лявон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск

А. Макоўскі за працоўным сталом

1973-м скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Давялося яму працаваць і на будоўлі, і на заводзе, так што ён добра ведае пану кавалку хлеба. Пасля заканчэння ўніверсітэта А. Макоўскі працаваў у аршанскай аб'яднанай газеце «Ленінскі прызыў», у газеце «Чырвоная змена», у часопісе «Вожык», загадчыкам выдавецка-інфармацыйнага цэнтара Нацыянальнага банка Беларусі, рэдактарам часопіса «Банкаўскі веснік».

У свой час мне даводзілася чытаць «Кубік Рубіка», а сёлета трапіў у рукі свежы зборнік апавяданняў пісьменніка «Ціхае жыццё». Знаёмства з творамі А. Макоўскага пакінула вельмі добрае ўражанне. Сам ён вялікі жыццёлюб, вясёлага характару, назіральны да жывой прыроды і чуйны да народнага слова, таму ўсе апавяданні прасякнутыя гумарам і добрай усмешкай. Вельмі трашна ён устаўляе ў тэкст народныя прымаўкі. У пачатку кнігі «Ціхае жыццё» змешчаны своеасаблівы гімн беларускаму слову. Любоўю і замілаваннем роднай прыродай прасякнутыя апавяданні «Белалапка. Герцаг і Бобік», «Слова пра братоў меншых». Характар вераб'я з яго цяплівасцю, памяркоўнасцю ў апошнім апавяданні А. Макоўскі параўноўвае з характарам самога беларуса: трэшкі хітраватага, бес-

фон»: дачнікі ў сваёй размове скардзіліся на праведнага Ноя, які павінен быў, на іх

А. Макоўскі з жонкай Валянцінай Васільеўнай

Фрагменты дакументальнай апавесці

(Працяг. Пачатак у №№ 21–27)

Чым далей ішлі, тым больш густым станавіўся лес, выхадзілі на балоцістыя месцы. На шляху сустрэлася тая канава, што выкапалі некалі людзі каля Плятарова. Ледзь перайшлі глыбокую канаву, і здалася, што на другім беразе вораг іх не дастане.

Калі крыху сцішылася, выйшлі на лагчыну і адпачылі. Праз пэўны час сталі выбірацца ў зваротны шлях.

Выйшлі на паляну, адкуль і вёску відаць. Сталі як укапаня! А там – нібы і не было яе – большасць хатаў згарэлі, стаялі толькі коміны, недзе абвугленыя сцены тырчалі, папялішчы. Ішлі да тых, у каго была радня з жылём. Нехта сляўся ў хлявах, што ацалелі каля былых дамоў, іншых спагадлівыя людзі бралі да сябе. Думалася аб тым, каб толькі выжыць з голаду не памерці. Пра іншы дастатак і марыць не хацелася.

Маладой дзяўчыне Ганне знаёмыя пасваталі хлопца з Шаркаўшчыны.

– Хоць і не знаёмыя былі да таго дня, а сышліся адно з адным, – прыгадвае Ганна Мікалаеўна са слязьмі на вачах. – Але добры чалавек трапіўся. Шчасліва пражылі мы з Генадзем шмат гадоў. Двое дзетак нажылі. Ды рана гаспадар пайшоў з жыцця. Мне ўжо 89 гадоў, а ўсё тое гора памятаю, бачу, як сёння...

Вандроўкі Буралёў

Нічога не заставалася Буралям пасля той жудаснай ночы, як зноў ехаць на свой хутар. Вярталася партызанская брыгада. Цяпер іхняя хата ў лесе стала сапраўднай партызанскай. Як і раней, Міхаліна Якаўлеўна дапамагала санітарам: рыхтавала кіпень, мыла бінты, гатавала-заварвала зёлкі. Карнікі адступілі, аднак у любы момант маглі вярнуцца. Аб гэтым ведалі і партызаны.

Ваенны дзеянні на Шаркаўшчынскай зямлі ажыццяўляла 4-я Беларуская партызанская брыгада. Аднаго разу прыцемкамі заходзіць у дом Буралёў сам камандзір брыгады Сазыкін:

– Загадваю пакінуць вам сядзібу! – і ўжо спакойна дадаў. – Калі хочаце жыць. Мы адыходзім ў свае размяшчэнні. Не можам прадказаць, што будзе з вамі.

– Ну вось і зноў у дарогу, – устрывожылася Міхаліна Якаўлеўна.

– Трэба ўцякаць адсюль, – са злосцю буркнуў сабе пад нос Вікенцій Фаміч.

Рушыцца з наседжанага гнязда не проста, але як нехта данясе фашыстам, што трымалі сувязь з партызанамі, то сям'ю не пашкадуюць.

За некалькі кіламетраў ад сядзібы Буралёў, у напрамку на Шаркаўшчыну, на ўзбярэжжы ракі Янка захаваліся ўладанні пана Юдыцы. Там яшчэ стаяла ўцалелая ад разгромаў царква, якая пералівалася на сонцы сваімі купаламі, а ад яе на ўзрэччы пад адну струнку прымасцілася некалькі дамоў пад чарапічнымі дахамі, якія паныла глядзелі навокал вялізнымі пустымі вокнамі. Вакол царквы – вялізны пляц, каля будынкаў высаджаныя ружы, акацыі, бэз. Сцяжынка, з двух бакоў з роўна падстрыжанымі акацыямі, вяла да вялізнага будынку школы, куды хадзілі дзеці з вёсак Кушталь, Трабаўшчына, Лонскія.

Непадалёк фальварка Юдыцына, на хутары, жывіў сям'ёй родны брат Вікенція Фаміча – Станіслаў. Ён і параіў пераехаць у пусты дом фальварка, які з палітычных прычынаў пакінулі ўладальнікі.

Уладкаваліся Буралі на новым месцы, пачалі апрацоўваць зямлю, каб пракарміць сям'ю. Вікенцій Фаміч, як раней, працаваў у лясніцтве. Людзі жылі насцярожана, не разумелі, дзе выбраць правільны шлях, як распазнаць, каму верыць, а з кім трымаць «вуха востра», тым больш, што сустракаліся ілжэ-партызаны, самаахоўцы. Нават рэчы хатняга ўжытку забіралі, ніткі, іголки, абутак, адзенне. Тады ўзнікаў недавер у людзей і да сапраўдных партызанаў. У распачы не ведалі, як правільна паступіць.

Аднойчы прыехаў бацька з лесу ўзрушаны і дрыготкім голасам сказаў: «Дарагія мае, няма ўжо нашай роднай хаткі. Чырвоным полымем запалаў хутар Царкоўнае. Вось жа прадчувалі партызаны, калі прымуслі пакінуць мясціны».

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Фашысты спадзяваліся застаць на хутары жыхароў, а найперш партызанаў, бо ім было вядома, што ў Царкоўным і Плятарове размяшчаліся атрады.

Не толькі гэтая задума ворагу не ўдалася. Помсцілі знішчэннем мірных жыхароў. Наляцеў варожы самалёт і скінуў бомбы на Царкоўнае, на Плятарова. Запалалі будынкi, і на месцы іх засталіся вялікія яміны ды падмуркі. Помсцілі ўсім, хто падтрымліваў партызанаў. За гады ваенных дзеянняў на подступах да Журавоўшчынскага лесу былі спаленыя 7 вёсак і 10 хутароў.

Пасля адступлення фашыстаў там, дзе яшчэ ацалелі панскія маёнты, пазіцыі занялі ілжэпартызаны з мясцовых, якія дзейнічалі па прынцыпе «ні вам, ні нам». Палілі, рабавалі, знішчалі. Лічылі, што толькі знішчыўшы ранейшае можна пра ўсё забыцца і хутка пабудаваць жыццё па-новаму. Так ужо сваімі людзьмі былі ісцёртыя з твару зямлі панскія маёнты Плятарова, Мікалаёва, чакалі сваёй чаргі Юдыцына, Ганова.

Уратавацца!

– Небяспечна нам тут заставацца. Можна, наступным разам і нас спяляць, – занепакоіўся гаспадар сям’і. – Бачыце, як панскія маёнты знішчаюць.

– Паедзем у мястэчка? – глянула на мужа сумнымі вачыма Міхаліна.

Спачатку Вікенціі Фаміч у мястэчка Шаркаўшчына з’ездзіў, разведаў што, дзе і як. Знаёмыя падказалі, што ёсць пусты дом на вуліцы Ёрзаўка. Распытаў у суседзяў, аказалася, што гаспадары выехалі даўно, а куды – ніхто не ведае. Паехаў Бурэль па сям’ю.

Узялі з сабою які мелі скарб, закапалі тое, што можна было б пасля забраць, а самі – бацька і маці, дзеці Антон, Зыфрыд, Альбін, Марыя і Тамаш – выправіліся ў мястэчка.

Не паспелі ўладкавацца на новым месцы, як даведаліся, што панскія ўладанні ў Юдыцыне спалілі дашчэнту. (У савецкі час на месцы царквы пабудавалі мемарыяльны комплекс загінулым у вайну. А як вядома, каля яе былі магілы святароў. Іх парэшткі там і засталіся, а побач – вясковыя могілкі.)

...Жыць у чужым доме давалося нядоўга – вярнуліся гаспадары. Трэба было шукаць новы прытулак.

Вось і пачалі перабіраць у памяці, куды можна перасяліцца. У бок Мёраў у вёсцы Грыгараўшчына кіламетры за чатыры ад Шаркаўшчыны жыла стрыечная сястра Міхаліны Якаўлеўны – Аліна. Схадзіў Фаміч да яе, маўляў, даўно бачыліся. Разгаварыліся. Між іншым Аліна расказала, што 11 сакавіка (гэта быў 1944 год) уначы а другой гадзіне тры атрады партызанаў брыгады пад камандаваннем Ермака (ягонае імя цяпер носіць адна з вуліцаў у Мёрах. – «КГ») разграмілі нямецкі гарнізон у іх вёсцы. Як стала вядома, тады забілі 14 самахоўцаў, былі забраныя 1 вінтоўка, 17 коней, іншая жывёла ды хатнія рэчы. У суседняй вёсцы Александрова ўзята 56 кароў з абсталёванай там нямецкай гаспадаркі. Атрады Ігнацьева, Дзюміна і Яфрэмава, выконваючы загад камандзіра брыгады аб выхадзе ў Казьянскія лясы, сумесна з іншымі брыгадамі ў ноч з 3 на 4 чэрвеня штурмам прарвалі тры лініі абароны праціўніка, аб’ядналіся з першымі двума атрадамі і выйшлі ў Шаркаўшчынскі раён. Пасля выхаду з акружэння брыгады размясціліся ў вёсках Снегі (Яфрэмава), Волкаўшчына (Гарбаценкі) і Гізаўшчына (Буцько).

«Значыць, вораг адбіты. Ціха тут будзе», – падумаў Вікенціі Фаміч. Дамовіліся, што прыедуць жыць у Грыгараўшчыну ўсёй сям’ёй.

Антон Бурэль са сваёй сям’ёй, Марыя Рыжыя (Бурэль) з мужам Антонам Рыжым (1960 г.)

(Працяг будзе)

Жнівень

1 – Мікола Грынчык (Мікалай Міхайлавіч; (1923, Івацэвіцкі р-н – 1999), літаратуразнаўца, крытык, фалькларыст, педагог, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

4 – Беркман Юзаф (1838, Ашмянскі пав. – 1919), жывапісец, публіцыст, удзельнік паўстання 1863–1864 гг. – 175 гадоў з дня нараджэння.

6 – Лучанок Ігар Міхайлавіч (1938, Мар’іна Горка), кампазітар, народны артыст Беларусі і СССР, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі і Польшчы, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1969), прэміі Усесаюзнага Ленінскага камсамола (1972), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1976), Міжнароднай прэміі прафсаюзаў (2001) – 75 гадоў з дня нараджэння.

6 – Платонаў Барыс Віктаравіч (1903, Мінск – 1967), акцёр, педагог, народны артыст Беларусі, народны артыст СССР – 110 гадоў з дня нараджэння.

9 – Мачульскі Васіль Фёдаравіч (1893, Мінскі пав. – 1973), літаратуразнаўца – 120 гадоў з дня нараджэння.

9 – Сямёнава Ала (Альбіна) Іванаўна (1938, Расія), крытык, прэзіянт, публіцыст – 75 гадоў з дня нараджэння.

10 – Жаба Ігнацій (1713, Мінск – 1780 ці 1799), тэолаг, педагог, рэлігійны і грамадскі дзеяч ВКЛ – 300 гадоў з дня нараджэння.

10 – Ёўсцігней Афінагенавіч Міровіч (сапр. Дунаеў; 1878, Расія – 1952), беларускі і расійскі рэжысёр, драматург, акцёр, педагог, адзін са стваральнікаў беларускага савецкага тэатра, народны артыст Беларусі – 135 гадоў з дня нараджэння.

10 – Ялатаў Віктар Іванавіч (1923, Азербайджан – 1980), музыкантаўца-фалькларыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1986) – 90 гадоў з дня нараджэння.

12 – Палеес Сэндэр (Аляксандр) Давідавіч (1898–1964), мастацтвазнаўца – 115 гадоў з дня нараджэння.

13 – Багатыроў Анатоль Васільевіч (1913, Віцебск – 2003), кампазітар, педагог, народны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1941), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1969) – 100 гадоў з дня нараджэння.

14 – Бірыла Сцяпан Сцяпанавіч (1903, Мінск – 1978), акцёр, народны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

16 – Спрычан Браніслаў Пятровіч (1928–2008), паэт, перакладчык – 85 гадоў з дня нараджэння.

17 – Мацвееў Уладзімір Іванавіч (1928, Мінск), паэт, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Маўра (1996) – 85 гадоў з дня нараджэння.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МІФА-ПАЭТЫЧНЫЯ МАТЫВЫ

ў літаратуры (заканчэнне тэмы). –

У гады грамадзянскай вайны, калі паэты з трывогай гаварылі пра будучы лёс роднага краю, абвастрылася праблема захавання і далейшага развіцця духоўнай культуры народа. У 1917–1920-я гг. Янка Купала зноў звярнуўся да вобразаў-сімвалаў (злыдняў, начніцаў, градавіцы, перуна, грамавіцы), каб перадаць жыццёвую сілу роднай зямлі, умацаваць веру ў яе магутную жыццяздольнасць (сутнасць імкненняў беларускай літаратуры таго часу паэт выказаў у вершы «Спадчына»). Паэты пач. 1920-х гг. часта звярталіся да антычных міфалагічных вобразаў. Моцны міфалагічны пачатак і ў паэме Янкі Купалы «Безназоўнае», у якім паэт славіць уздым народнага духу, абуджанага Кастрычніцкай рэвалюцыяй. Паступова з-за спрошчанага разумення ўзаемазвязяў мінулага і сучаснага міфалагічная традыцыя рэзка паслабляецца, аднак поўнасцю не знікае (у апавесці Якуба Коласа «Дрытва» велічны вобраз дзеда Талаша з воўчай шкураю на плячах, якая паводле грэчаскай міфалогіі азначала сілу; багатая на фальк-

лорныя вобразы і матывы літаратурная казка Змітрака Бядулі «Сярэбраная табакерка»).

З апошняй чвэрці ХХ ст. зноў назіраецца зварот да міфалагічнага, традыцыйна-народнага адчування свету. Міфалагічныя матывы ўласцівыя творам І. Мележа, У. Караткевіча, Я. Брыля, Максіма Танка, І. Пташнікава, В. Казько, В. Карамазова і інш. У В. Быкава ўчынкi і дзеянні герояў пры ўсёй іх несумненнай жыццёвай рэальнасці, фактычнай пераканальнасці і часовай канкрэтнасці ў нейкай ступені нагадваюць тую агульную накіраванасць і сэнсавасць, што вядома ўжо ў міфалагічных творах («Сотнікаў», «Здрада», «Пайсці і не вярнуцца», «Знак бяды»); бадай, таму ў апошнія гады жыцця пісьменнік звярнуўся да такога жанру літаратуры, як прыпавесці. У выніку глыбокага пранікнення ў характары герояў яго творы набываюць дакладныя прыкметы прытчывасці.

Такім чынам, і ў новай літаратуры выкарыстанне міфалагічных вобразаў і матываў з’яўляецца плённым сродкам ідэйна-мастацкага асэнсавання сучаснага жыцця, сродкам выяўлення агульначалавечых праблемаў.

Убывае ў сельскую аптэку малы аўцюковец:
– Цётка-калінка, дайце якога-небудзь парашка.
– Навошта?
– Каб зменшыць боль...
– Навошта?
– Разбіў люстру, дак бацька вечарам лупіць будзе...

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 27

Уздоўж: 1. Калодзеж. 4. Каляска. 8. Раса. 9. Снег. 11. Хлыстанне. 12. Ёўнік. 15. Пекла. 17. Вочы. 18. Лада. 21. Асіна. 22. Адкос. 27. Каромысел. 29. Крот. 30. Звон. 31. Качарга. 32. Люстэрка.
Упоперак: 1. Карабель. 2. Ліса. 3. Зелле. 5. Лазня. 6. Конь. 7. Хата. 10. Галава. 13. Начоўкі. 14. Калыска. 15. Паблога. 16. Кладнік. 19. Прарок. 20. Засланка. 23. Загар. 24. Смех. 25. Верас. 26. Божа. 28. Двор.